

Nr 326.

Av herr **Tham, Vollrath, m. fl.**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående domänverkets övertagande av Kalix träindustriaktiebolags tillgångar m. m.

På grund av de stora svårigheter, varmed Kalix träindustriaktiebolag under senare år haft att dragas och vilka framtvingat upprepade statsingripanden i form av lån m. m., och med anledning av att bolagets kontrakt med domänstyrelsen angående virkesleveranser under innevarande år upphör, bemyndigade Kungl. Maj:t den 20 juni 1935 advokaten Otto Schultz att utreda frågan, huruvida de i Kalix belägna industrianläggningarna kunde inordnas under gemensam ledning med domänverkets sågverksanläggningar i Sandvik, Båtskärsnäs och Lövholmen.

Av utredningen framgår, att samtliga nämnda verks tillgångar och skulder per 31 december 1935 utgöra (värdesättning II):

<i>Tillgångar.</i>	<i>Kalix.</i>	<i>Sandvik.</i>	<i>Båtskärsnäs.</i>	<i>Lövholmen.</i>
Taxeringsvärde	3 538 200	325 000	962 400	1 000 000
Lager och inventarier	2 219 952	1 186 671	1 147 338	1 407 357
	Kr. 5 758 152	1 511 671	2 109 738	2 407 357
<i>Skulder.</i>				
Statsverket	2 487 500	—	—	—
Handelsbanken	—	—	—	—
Enskilda	1 462 500	2 519 000	3 121 000	2 270 000
Domänverket	—	—	—	—
	Kr. 3 950 000	2 519 000	3 121 000	2 270 000

Därtill kommer aktiekapitalet i Kalix träindustriaktiebolag, 5 004 500 kronor, varav har tecknats:

av staten direkt	2 398 500,—		
av Nederkalix Industri u. p. a.	1 393 627,85		
	<i>Statens totala engagemang</i> 3 792 127,85		
Munksunds aktiebolag	850 000,—		
Enskilda aktieägare	362 372,15	5 004 500 kr.	

Beträffande Nederkalix industri u. p. a. hänvisas till Kungl. Maj:ts proposition, sid. 46.

Sammanlagda tillgångar utgöra enligt ovanstående värdering 11 786 918 kr.
varemot ställas skulderna ..... 11 860 000 »

Härtill kommer aktiekapital i Kalix träindustriaktiebolag.

Genom utredningen har klarlagts orsaken till det dåliga driftresultatet vid kalixverken under de gångna sju åren; orsakerna härtill äro att söka:

dels i den förlust på 1 806 110 kronor, som under de första åren åsamkats företaget på grund av inträffat prisfall å sulfatmassa,

dels däri att rörelsen drivits i allt för liten omfattning för att bära de ständigt stigande ränteutgifterna och

dels i de mindre gynnsamma leveransavtal, som träffats med domänverket under de första verksamhetsåren.

Av utredningen har dock i övrigt framgått, att samtliga verk äro tidsenligt byggda, arbetskostnaden normal och råvarutillgången tillräcklig. Då därtill kommer, att av sociala hänsyn och för avhjälpande av arbetslösheten produktivt arbete är att föredraga framför improduktivt, måste enligt utredningsmannen driftens upprätthållande framstå som ett allmänt önskemål. Förutsättningen härför måste dock vara, att verksamheten drives i sådan omfattning och på sådant sätt, att den blir lönande.

I detta syfte och för att på ett rationellt sätt tillgodogöra sig sågavfallet från resp. verk och samtidigt nedbringa produktionskostnaden per ton massa bör enligt vad utredningen visat en utbyggnad av sulfatfabriken vid Kalix göras.

Beträffande kalixverkens inordnande under gemensam ledning med domänverkets sågverksanläggningar i Sandvik, Båtskärsnäs och Lövhölmén förutsätter utredningsmannen i enlighet med sina direktiv, att detta kan ske enligt två alternativ, nämligen antingen på det sättet att kalixanläggningarna övertoges av domänverket i dess egen regi (*alternativ A*) eller så att ett särskilt aktiebolag bildades för samtliga anläggningar med staten som största intressent (*alternativ B*).

Vid båda alternativen förutsättes att kalixbolaget träder i likvidation.

Efter ingående prövning av de båda förslagens fördelar och nackdelar (se Kungl. Maj:ts prop. sid. 31 och följande) förordar utredningsmannen alternativ B. Utredningsmannen har därvid först framhållit, att aktiebolagens bestämmelser beträffande balansräkning, den årliga redovisningen till kungl. patent- och registreringsverket m. m., torde skapa större översiktighet över den industriella driftens ekonomiska resultat än alternativ A. Utredningsmannens synpunkter summeras därefter i propositionen på följande sätt:

Antingen domänverkets förädlingsverksamhet (i form av sågverksdrift och cellulosaframställning) med ty åtföljande försäljning av produkterna dreves direkt av domänverket eller i form av aktiebolag komme denna förädlings- och försäljningsverksamhet att äga rum i direkt konkurrens med annan in- eller utländsk försäljning av nämnda produkter från enskilda inländska

och enskilda eller statsägda utländska företag i samma bransch. För att den sålunda av svenska staten drivna rörelsen skulle bli lönsam, vore det uppenbarligen av alldeles väsentlig betydelse, att ledningen av såväl förädlings- som försäljningsorganisationerna handhades av en inom berörda område erfaren och dugande fackman (eventuellt flera), som i sitt handlande, vilket ju många gånger måste bestämmas av affärsmässiga hänsyn och fordrade snabba beslut samt tagandet av vissa risker, icke lämpligen borde vara bunden av de i dessa avseenden betydligt snävare gränser, en ämbetsman i ett ämbetsverk hade uppdragna för sig i form av instruktioner eller eljest. Det i alternativ B tänkta bolagets chef borde hava möjlighet att under villkor något så när likartade med dem, som gällde för cheferna för de konkurrerande företagen, utöva sin ledareverksamhet. Av väsentligt avgörande betydelse för huru det nya bolagets verksamhet skulle utfalla vore, att en på området verkligen erfaren, duglig och energisk ledare tillsattes.

Med hänsyn till vad sålunda anförts torde man hava skäl antaga, att, under förutsättning att nu angivna riktlinjer för alternativ B följdes, den då genom det nya bolaget ombesörjda förädlingen och försäljningen borde kunna uppvisa gynnsammare utbyte för staten än därest alternativ A valdes. Staten skulle i alternativ B erhålla en effektivare och rationellare organisation för denna verksamhet, och de för alternativ B:s genomförande erforderliga utläggerna borde under sådana omständigheter relativt snart hava tagits igen. Att i längden alternativ B skulle visa sig för staten fördelaktigare torde med tämlig säkerhet kunna antagas.

Så långt utredningsmannen.

Därtill kommer, att värderingsmännen särskilt framhållit att man med alternativ B skulle ernå enhetlighet i trävarusorteringen och nödig smidighet och handlingsfrihet i förvaltningen.

Över utredningsmannens förslag hava yttranden inkommit från en del myndigheter. Av dessa förorda länsstyrelsen i Norrbottens län, kommerskollegium, socialstyrelsen och statskontoret alternativ B; domänstyrelsen däremot förordar alternativ A, och riksräkenskapsverket synes intaga samma uppfattning.

Departementschefen anser visserligen att båda alternativen hava goda skäl för sig, men han har åtminstone tillsvidare i avvaktan på ny utredning stannat för alternativ A, kalixverkens inordnande under domänverkets egen regi. Hans främsta motiv ha härvid varit att överförandet till ett särskilt bolag av domänverkets sågverksanläggningar i Norrbottens län skulle medföra vissa konsekvenser för verkets övriga sågverksdrift.

Gentemot de av departementschefen förmenta mindre förmånliga konsekvenserna av alternativ B för domänstyrelsens övriga sågverksanläggningar vilja undertecknade som vår mening framhålla, att ett ändamålsenligt arrangemang för en sammanhängande industrigrupp av den storleksordning, som här avses, borde kunna lämna värdefulla uppslag för domänverkets

småsågar på olika ställen i landet, varför departementschefens synpunkt ej torde böra kunna tillmätas någon större vikt.

Domänverket har i sitt yttrande bl. a. framhållit, att lösbrytandet av de tre ifrågakvarnande domänverket tillhöriga sågverken skulle »förutom den avsevärt dyrare organisationen jämte därmed sammanhängande kostnader för övrigt medföra olägenheter av olika art. Ifrågakvarnande tre norrbottnensverk hade nämligen vid detta lag så vuxit in i den gemensamma organisationen att ett lösbrytande av desamma skulle bliva till skada för domänverkets drift». Härefter följer i domänverkets yttrande en del exemplifiering av denna förmenta skada. Vi kunna icke finna annat än att denna domänverkets invändning är verklighetsfrämmande. Vi vilja endast hänvisa till att inom snart sagt varje större industrikoncern den företeelsen är i rikligt mått förekommande att olika aktiebolag bedriva driften i skilda avseenden eller olika landsdelar, och att detta så långt ifrån anses vara en nackdel att det tvärtom under en skicklig ledning blir en fördel. Den rationalisering, det nedbringande av kostnader etc. som kan ifrågakomma, äger ju nämligen rum i lika mån för alla till koncernen hörande aktiebolag eller sammanslutningar, och gentemot domänverkets invändning bör man hålla i minnet, vilket också av utredningsmannen uttryckligen påpekats, att lösbrytandet av de tre företagen endast är formellt. Under sådana omständigheter kunna vi icke finna domänverkets berörda invändningar hava någon större reell betydelse.

Undertecknade ansluta sig av dessa skäl till utredningsmannens synpunkter och förorda följaktligen förslaget, att dessa verk, som bilda en sammanhängande industrigrupp, inordnas under ett av domänverket ägt aktiebolag, i vars styrelse utom representanter för staten ingå sakkunniga och ojäviga representanter från sågverks- och cellulosaindustrien.

Vid den av oss sålunda förordade aktiebolagsbildningen torde förloppet lämpligast bliva, att Kalix träindustriaktiebolag på sätt utredningsmannen föreslagit träder i likvidation, varvid domänverkets anbud borde stanna vid högst	4 500 000 kr.,
vilket skulle tillföra aktieägarna i Kalix träindustriaktiebolag en utdelning å cirka 500 000 kr., varav staten erhöle 325 000 kr. och enskilda aktieägare 125 000 kr.	
Till förvärv av de tre sågverken	6 000 000 »
Då för räntabiliteten av det nya bolaget en utbyggnad av Kalix sulfatfabrik från nuvarande 18/20 000 ton till 30 000 ton bör ske fortast möjligt, anvisas därtill	1 250 000 »
	<hr/>
	Summa 11 750 000 kr.

Tidpunkten för utbyggnaden torde böra bli beroende av bolagsstämans beslut.

Det nya bolagets aktiekapital skulle sålunda uppgå till . . . . 11 750 000 kr.
 Vartill kommer en förlagskredit intill ett belopp av . . . . . 5 300 000 »

Det belopp, som staten härför torde behöva tillskjuta kontant till tidigare nedlagt kapital, utgör enligt den kungl. propositionen, sid. 27 och 28:

Lagfarts- och aktiestämpel	233 500 kr.
Skuld till Handelsbanken	1 500 000 »
Till aktieägare	125 000 »
Utbyggnad av sulfatfabrik	1 250 000 »
Div. opåräknat	391 500 »
Summa	3 500 000 kr.

Härtill kommer förlagskredit i mån av behov mot inteckning i bolagets fastigheter.

Beträffande räntabiliteten visar den å sidan 18 i kungl. propositionen förebragta utredningen, att ett årligt överskott av c:a 400 000 kronor borde uppstå, sedan aktiekapitalet och förlagskredit gottgjorts med 4 % ränta.

I enlighet med regeringsformen § 77 erfordras riksdagens samtycke för avhändande av staten tillhörig fast egendom. Då i detta fall domänverket överlåter Sandvik, Båtskärsnäs och Lövholmen på det nya bolaget, mot tecknande av 6 000 000 kronor i aktier, innebär detta ett formellt avhändande av egendom, ehuru domänverket och staten i realiteten bli ensamma ägare av det nya bolaget.

Beträffande tillvägagångssättet för teckning av aktier i det nya bolaget hänvisas till riksräkenskapsverkets utredning, kungl. propositionen, sid. 45, varav framgår, att för täckande av det mot kalixverkens inköpspris svarande aktiekapitalet:

bör åtgå högst	4 500 000 kr.
Dessa medel torde bära anvisas å riksstatens utgifter för kapitalökning, fonden för statens aktier.	
Den för sulfatfabrikens utbyggnad erforderliga aktieteckningen torde bokföras på liknande sätt	1 250 000 »
Den del av aktiekapitalet, som svarar mot värdet av domänverkets tre anläggningar, synes däremot bära tecknas av domänverket och likvideras genom ifrågavarande anläggningars överlåtande på det nya bolaget.	
De av domänverket tecknade aktierna torde därefter bära omföras från domänverkets fond till fonden för statens aktier	
	6 000 000 »
Summa	11 750 000 kr.

I vår hemställan här nedan begränsa vi oss till yrkandet, att högst 5 750 000 kronor (4 500 000 + 1 250 000) uppföras i riksstaten för nästa budgetår, utgifter för kapitalökning, medan med omföringen från domänverkets fond till statens aktiefond torde böra kunna anstå till budgetregleringen vid 1937 års riksdag och tills överlåtelsen ägt rum.

De för de tre domänstyrelsens sågverk gällande förpliktelserna i fråga om pensionering av anställda böra enligt vår mening oförändrat övertagas av det nya bolaget.

I riksdagsbeslutet bör vidare intagas en bestämmelse om att Kungl. Maj:t i den nya bolagsstyrelsen skall utse två styrelseledamöter och en revisor jämte suppleanter för dessa.

Gentemot Kungl. Maj:ts förslag i vad detta rör avvecklingen av Nederkalix industri u. p. a. ha vi ingen erinran att i detta sammanhang göra.

Med stöd av ovanstående få vi sålunda hemställa,

att riksdagen med anledning av propositionen nr 193 men med avslag å denna, i vad den avser domänverkets övertagande av kalixverken, ville besluta:

1) att medgiva att åtgärder må vidtagas för Kalix träindustriaktiebolags trädande i likvidation;

2) att ett särskilt aktiebolag bildas för övertagande från Kalix träindustriaktiebolag av dess anläggningar i Kalix samt från domänstyrelsen av dess anläggningar vid Sandvik, Båtskärsnäs och Lövholmen;

3) att i detta syfte medge att domänverkets egendom i Sandvik, Båtskärsnäs och Lövholmen avhändes kronan och försäljes, varvid i tillämpliga delar gällande författningar angående försäljning av kronoegendom må lända till efter rättelse;

4) att i riksstaten för budgetåret 1936/1937 till statens aktieteckning i det nya bolaget anvisas å Utgifter för kapitalökning, fonden för statens aktier, ett belopp av högst 5 750 000 kronor, däri även skall inbegripas kostnaderna för utökande av sulfatfabriken i Kalix;

5) att medgiva domänverket rätt att mot överlåtelse på det nya bolaget av Sandvik, Båtskärsnäs och Lövholmen teckna aktier i detta å 6 000 000 kronor;

6) att medgiva att förlagskredit i den utsträckning, sådan lämpligen ej kan uppbringas i den allmänna marknaden, mot betryggande säkerhet må av staten kunna lämnas det nya bolaget intill 5 300 000 kronor;

7) att det nya aktiebolaget må övertaga de förpliktelser,

som domänstyrelsen iklätts i fråga om pensionering av de vid Sandvik, Båtskärsnäs och Lövholmen anställda;

8) att Kungl. Maj:t skall äga att i det nya aktiebolagets styrelse tillsätta två styrelseledamöter och en revisor jämte suppleanter för dessa; samt

9) att Kungl. Maj:t bemyndigas att verkställa utöver de ovan angivna även övriga med överlåtelse förenade åtgärder, dock utan rätt att härvid utan riksdagens hörande företa något, som skulle i avsevärd mån öka statens förpliktelser eller stegra dess utgifter.

Stockholm den 20 mars 1936.

V. Tham.

O. Bergqvist.

Nils Wohlin.

P. Sandström.

C. F. Carlström.